HE 109/2024 vp Hallituksen esitys eduskunnalle valtion talousarvioksi vuodelle 2025

Kiitämme mahdollisuudesta lausua valtion 2025 talousarviosta.
Keskitymme vaikutuksiin nimenomaan näyttelijöiden näkökulmasta.

Leikkaukset osuvat kohtuuttomasti näyttelijöiden ammattikuntaan

Kulttuuribudjetin leikkaukset kohdistuvat merkittävässä määrin esittävään taiteeseen ja av-alaan eli kaikkiin näyttelijöitä pääasiallisesti työllistäviin aloihin. Leikkausten yhteenlaskettu vaikutus heikentää freelancernäyttelijöiden mahdollisuuksia työllistymiseen ja toimeentuloon samalla kun myös työttömyysturvaa heikennetään.

Harvalla näyttelijällä on kuukausipalkka – leikkaukset iskevät freelancereiden toimeentuloon

Näyttelijät työskentelevät teattereissa, elokuva- ja tv-fiktiossa sekä tv-viihteessä, äänitöissä (äänikirjat, mainokset, dubbaus jne.), kouluttajina ja toisaalta myös moniammatillisesti ohjaajina, käsikirjoittajina tai esim. muusikoina. Suurin osa näyttelijöistä on suorittanut korkeakoulututkinnon.

Näyttelijäliitto edustaa noin 1 350 työikäistä ammattinäyttelijää. Näyttelijöistä 75 prosenttia eli noin 1 000 on freelancereita, jotka työskentelevät sekä lyhyissä muutaman tunnin tai muutaman päivän työsuhteissa tai nk. itsensä työllistäjinä tai yrittäjinä keikoilla tai apurahoilla. Kuukausipalkkaista työtä teattereissa on ainoastaan noin 380:lla näyttelijällä, mutta kaikki muut teattereissa työskentelevät näyttelijät työskentelevät nk. vierailijoina ja saavat palkkaa ainoastaan silloin kun ovat harjoituksessa tai esityksessä ja muutenkin kaikki muu näyttelijöiden työ on pätkätöitä.

Kymmenien teattereiden toimintaedellytykset uhattuna – konkurssit ja teattereiden lopettamiset mahdollisia

Esittävän taiteen valtionosuuksiin kohdistuu 7,9 miljoonan euron leikkaukset. Leikkausten kohdistaminen on vielä auki, mutta mikäli leikkausten kohdistaminen vastaisi edellisen vuoden rahoitusosuuksia, niin näyttämötaiteen osuus leikkauksista tarkoittaisi:

- 8 prosentin juustohöylää jokaisen vos-teatterin valtionosuusrahoitukseen
- esim. yli kymmenen teatterin koko valtionosuutta tai
- esim. kaikkien kiinnitettyjen näyttelijöiden lomautuksia noin 4 kuukaudeksi tai
- esim. 400 näyttelijävierailutehtävän vähennystä (-30%)

(emme oleta leikkausten kohdentamista ainoastaan näyttelijöihin, mutta haluamme tuoda esille leikkausten suuren mittakaavan)

Lisäksi taiteen edistämiseen kohdistuvat 4,9 miljoonan euron säästöt vaikuttavat vapaan kentän ryhmien saamaan rahoitukseen. Vapaalla kentälle leikkaukset tulevat todennäköisesti johtamaan siihen, että kymmeniä teatteriryhmiä joutuu lopettamaan toimintansa.

Näyttelijät saavat noin 70 % tuloistaan teattereista, joten teattereihin tehtävien leikkausten vaikutukset näyttelijöihin ovat merkittävät. Historiasta tiedämme, että teatterit kohdistavat leikkaukset yleensä ensimmäiseksi freelancereihin ja erityisesti näyttelijöihin, joten näyttelijöiden työttömyys tulee kasvamaan. Kiinnitettyjen näyttelijöiden määrää vähennetään eikä vierailijoita palkata – esitykset tehdään pienemmällä näyttelijämäärällä.

Näyttelijöiden työttömyys jäi pysyvästi koronan jälkeen 50 prosenttia korkeammalle tasolle kuin ennen koronaa. Työttömyysturvan leikkaukset heikentävät freelancereiden toimeentuloa entisestään. Monien henkinen ja taloudellinen sietokyky on jo koronan jäljiltä koetuksella.

Av-alan leikkaukset heikentävät toiveita kansainvälisen menestyksen jatkosta

Myös av-alan näkymät ovat synkät, kun leikkaukset kurittavat alaa, jonka tilausmäärät ovat jo valmiiksi vähentyneet.

Elokuvasäätiön rahoituksesta leikataan puoli miljoonaa, mikä vastaa yhden keskibudjetin pitkän elokuvan tuotantotukea tai useamman pienemmän budjetin elokuvan tuotantotuen määrää. Jo vuodelle 2024 kohdistui leikkauksia, mikä on jo vähentänyt tuotantojen määrää aiemmasta. Jokainen tekemättä jäävä elokuva vähentää alan työpaikkoja ja vähentää lipunmyyntiä. Varsinkin pienten elokuvateattereiden lipunmyynnistä suurin osa tulee kotimaisten elokuvien myynneistä.

Av-tuotantokannustin pienenee 12 miljoonasta 10 miljoonaan, mikä vähentää varsinkin tv-tuotantojen määrää. Tuotantokannustimen leikkaus ei ole järkevää, koska se tuottaa valtiolle enemmän kuin valtio siihen sijoittaa. Ellei Suomessa ole tuotantokannustinta tai sen tulevaisuus on jatkuvasti epävarma, kuten se on viime vuosina ollut, niin Suomeen ei enää tule ulkomaisia tuotantoja ja kotimaisetkin tuotannot menevät ulkomaille eri maiden tuotantokannustinten perässä.

Myös Yleen kohdistuvat leikkaukset tulevat todennäköisesti kohdistumaan myös draamaan, mikä sekin vähentää av-alan ja näyttelijöiden työllistymismahdollisuuksia.

Lisäksi yksityisen kopioinnin lainsäädäntöön perustuvan hyvitysmaksun määrää leikataan 11 miljoonasta eurosta 5,5 miljoonaan euroon. Hyvitysmaksun leikkaus tarkoittaa pienempiä tekijänoikeuskorvauksia av-alan tekijöille tilanteessa, jossa työttömyys lisääntyy ja toimeentuloon on muutenkin tulossa isoja lovia. Lisäksi hyvitysmaksun puolittuminen vähentää AVEK:n mahdollisuuksia tukea uusia tuotantoja, mikä sekin lisää alan työttömyyttä ja vähentää varsinkin nuorten mahdollisuutta päästä tekemään ensimmäinenkään av-tuotantonsa.

Yksityisen kopioinnin hyvityksen leikkaukset osuvat pahasti myös uuden, vasta toimintansa aloittaneen käsikirjoittajien, ohjaajien ja näyttelijöiden tekijänoikeusjärjestö Avate ry:n rahoitukseen. Suomessa AV-tekijät eivät saa teoksistaan vastaavalla tavalla tekijänoikeustuloja kuin muualla Länsi-Euroopassa ja Pohjoismaissa. Avaten tavoitteena on digitaalisen infran luominen ja metadatan kerääminen sekä edunsaajien aseman parantaminen arvoketjussa, jotta jossain vaiheessa myös Suomessa av-alan tekijät voisivat saada markkinoilta tekijänoikeustuloja. Infraa ja järjestelmä tarvitaan myös, jotta oikeudenhaltijat voivat saada tekijänoikeuslain edellyttämät raportit teostensa käytöstä ja jotta tuotantoyhtiöt voivat raportoida kerralla kaikille Avaten edustamille oikeudenhaltijoille. Toivomme, että Avaten perusrahoitukseen voitaisiin osoittaa 150.000 euroa eduskunnan nk. jakovaroista sen varmistamiseksi, että Avate voisi keskeytyksettä jatkaa toimintaansa myös ylimenokauden eli ensi vuoden ajan, kun hyvitysmaksujärjestelmää uudistetaan.

Leikkausten vaikutuksia ei olla riittävästi arvioitu

Hallitus toimii vastoin omaa hallitusohjelmaansa, jossa selkeästi todetaan, että taide- ja kulttuurielämä on sivistysvaltion tunnusmerkki ja että kulttuurialan kasvu tukee koko yhteiskuntaa vahvistaen sen hyvinvointia, luovuutta ja kestävyyttä.

Leikkausten tosiasiallisia vaikutuksia ei olla riittävästi arvioitu. Leikkaukset johtavat työttömyyden lisääntymiseen, työttömyysturva- ja toimeentulotukimenojen kasvamiseen ja valtion verotulojen pienenenemiseen. Lisäksi teattereiden hiipuminen vähentää niiden ympärille generoituvaa taloutta, kun vähemmän teatterikävijöitä kuluttaa ravintoloiden, taksien, hotellien jne. palveluita. Puhumattakaan siitä, että mikä vaikutus leikkauksilla on taiteen ja kulttuurin saatavuuteen ja samalla taiteen hyvinvointia lisäävään vaikutukseen.

Leikkausten vaikutuksia tulisi seurata erityisen tarkasti. Pidämme todella huolestuttavana, että nyt tehdään leikkauksia ilman riittäviä vaikutusarviointeja ja niiden lisäksi on odotettavissa kehysriihessä sovittuja lisäleikkauksia vuodelle 2026. Valtion talouden mittakaavassa tavoitellut säästöt ovat todella pieniä, mutta vahingot saattavat olla huomattavasti suurempia ja lopullisia.

Helsingissä 9.10.2024

Näyttelijäliitto – Skådespelarförbundet ry.

Elina Kuusikko

toiminnanjohtaja